

Şerif Mardin'in Yeni Asya salonunda verdiği seminer

İLİMLE UĞRAŞMAK ALLAH'I İNKÂR ANLAMINA GELMEZ...

12 Eylül İhtilâlinden önceydi. "Türkiye, İslâm ve Sekülerizm" adlı kitabında Prof. Şerif Mardin, "1980'lerin başıydı Said Nursî konusuna yöneldim" diyor. Mardin'in Said Nursî konusuna yönelmesinin bir evveliyatı vardır.

79'ların sonunda İsmet Bozdağ, Kenterler Tiyatrosu'nda bir konuşma yapmıştı.

Konuşmasının bir yerinde dostu Kemal Tahir'den şu hatırayı nakletti: Kemal Tahir dostu Şerif Mardin'e sormuş:

- Şerif, senin evinde annenin seccadesi var mı?

- Var, ee?

- Annenin tesbihi de var mı?

- Var tabii!

- Biz bunları görmezden gelirse düürüst bir yazar olmayız!

Bunu konferans tesiri üzerine Şerif Mardin'le anarşiyle ilgili bir röportaj yapmak istedim. O zaman Boğaziçi Üniversitesi'nde İdarî Bilimler Fakültesi'nde dekanı. Türkiye'de anarşinin, terörün sebebini bir de o çevrelerden sormuştum.

Şu cevabı vermişti: - Yüz seneden beri, dünyada insanın, insanların 'ben kimim, biz kimiz, nereden geldik, nereye gidiyoruz!' sorusunun cevapsız kalmış olmasıdır!

Bu, Bediüzzaman'ın Türkiye'de ve dünyadaki dersinin en önemli konularının başında geliyordu. Muasır olmak bakımından Bediüzzaman gibi Fransız Empresyonist ressam Paul Gauguin'in (1848-1903) belki de en büyük şaheserinin ismi de "Nereden geliyoruz? Neyiz? Nereye gidiyoruz?" idi. Gauguin, Fransa'dakinden daha az yozlaşmış bir toplum arayışı içerisinde 1891 yılında Tahiti'ye yerleşmiştir. Bu yeni ülkesinden etkilenerek yaptığı bu parça, fikirlerinin özetidir.

Boğaziçi Üniversitesi, İdarî Bilimler Fakültesi dekanından böylesine bir cevap alınca heyecanlanmıştım. Sonunda dayanamayıp sordum:

- Siz Bediüzzaman Said Nursî'yi tanıyor musunuz?

Bana dekan odasında bulunan kütüphanesinin en üst raflarında bulunan kırmızı rengiyle maruf Risale-i Nur Külliyyatını göstererek:

- Bir senedir Risale-i Nurlar'ı okuyorum. Bediüzzaman'ın bir "Hayat Hikâyesini" yazacağım. demişti. Mardin bir yıl sonra da "öğrendiklerimi size anlatarak kendimi denemek istiyorum" diyordu. Yeni Asya salonlarında özel bir topluluğa seminer verdi. Ali Uçar, Mustafa Sungur, Mehmet Kırkinci bir çok gazete çalışanı ve ismini bilmediğim Bediüzzaman Hazretleri'nin hizmetkârları konuşmalarıyla Mardin'e bilgi vermeye çalışıyorlardı.

Mehmet Kutlular aynı toplantıda Mardin'e sorular da yöneltmişti. Uhdemde kaseti bulunan bu konuşma, öyle anlaşılıyor ki, on sene sonra Amerika'da yayınlayacağı "Bediüzzaman Said Nursî olayı ve Modern Türkiye'de Değişme" adlı kitabının taslak, hammaddelerinden biridir. Dr. Şerif Mardin'in semineri:

Münakaşa ve müzakere usûllerinin kabul edilmesi, hiçbir şeyin, otorite ile empoze edilmemesi, Risale-i Nur'da, birçok yerde bulunan bir tema, bir görüş tarzı ve bir dünya bakışıdır. Risale-i Nur hareketi, bir 19. asır sonu hadisesidir. 19. asır sonunda İslâm, diğer dinlerle kendisini karşılaştırdığı zaman, Müslümanlığın dışından gelen kültürlerin istilâsına uğramaya başladığının farkına vardığı zamandır.

Önce, Osmanlı İmparatorluğu'nda, Tanzimat devrinde olduğu gibi, idare sistemi, eğitim, giyim kuşam, alış veriş usûlleri, kitaplar ve kitaplardaki fikirler değişiyor.

Allah kavramı yok edilmeye çalışıldı

Osmanlı kültürünün içinde hemen her noktada bulunan Allah fikrinin yerine, daha mekanik fikirlerin girdiği görülüyor. Meselâ alış veriş, pazar mekanizması, sanki insanların iman ve inançlarından ayrı şeyler olarak çalışıyormuş gibi bir tarz ortaya çıkmaya başlıyor. İslâm kültürünü en fazla rahatsız eden bu durumdur. Yani iman ve inanç bir unsur, ilkedir, ancak sosyal hayat, başka bir alanı kapsar, bunları biri birinden ayırmak lâzımdır fikri, Tanzimat'la birlikte Türkiye'ye yerleşen, bir fikirdir.

Pozitif ilimlerin İslâmî ilimlerle bağı temin edilmişti

Tanzimat'tan önce medreselere giden kimseler, doktor, hâkim, öğretmen, astronom (müneccim), muvakkit olarak çıkabiliyordu. Bütün bu mesleklerin, İslâmî ilimlerle ilişkisi temin edilmişti. Tanzimat'ın getirdiği sonuçlardan biri, bu ilimlerin her birinin İslâmî kültürle bağı koparmak olmuş. Bu, yalnız İslâm'da değil, bütün dinlerle ilgili olarak 18. ve 19. asırlarda meydana çıkmış bir düşünce tarzıdır. İslâmî kültüre has bir şekilde, dinle günlük hayatın birbiriyle kaynaşmış olduğundan, bu ayrılma, İslâm ülkelerinde yaşayan insanları çok rahatsız etmiştir.

Batı kendi kültürünü empoze etmeye başladı

Cemaleddin Afganî'yi, Mısır'da Muhammed Abduh'u ve Bediüzzaman Said Nursî'yi Müslümanlıkla olan ilgiyi yeniden gözden geçirmeye itmiş olan hususlardan biri, Tanzimat'ın getirdiği bu yaşayış tarzı ve imanı günlük hayattan ayıran, ikisinin arasındaki bağı kesen, koparan gelişme olmuştur. Bunun yanında, Batının çok mütecaviz bir şekilde, kendi kültürünü, kendi okullarını, Fransız okullarını empoze etmeye çalışması, Boğaziçi Üniversitesi, Robert Koleji kurması, Müslümanlar arasında bir rahatsızlık meydana getirmiştir. "Müslüman olarak bu okulların öğrettiği pratik bilgileri veremiyoruz, kültürümüz geriliyor" şeklinde bir fikir doğmuştur. Demek ki Müslümanları iki şey rahatsız ediyor; biri din ilişkisinin günlük hayattan ayrılması, ikincisi de Batı'nın gerçekten mütecaviz bir yönü olan kültür politikasıdır.

Bediüzzaman Batılıların sızma politikasından rahatsız oldu

Bediüzzaman Said Nursî'nin içinde yaşadığı şartlarda, yani Türkiye'nin doğusunda, Bitlis'te, rahatsız olduğu konulardan birinin, Batı'nın tedricen sızan ve İslâm muadili olmayan kültürü olduğundan hiç şüphe yoktur. Bitlis'te 1858'de Protestanlar bir misyon kurmuşlar ve oradaki Hıristiyanlar arasında, eğitim yoluyla insanları Protestanlığa kazandırmaya çalışmışlardır. Bu müthiş ve başarılı faaliyetin o zaman Bediüzzaman Said Nursî üzerinde tesiri olmuştur. Kendi hatıralarından da biliniyor ki Batı'nın hem kültür, hem Osmanlıya karşı siyasî politikası, kendini harekete sevk etmiş olan

âmillerden biridir. 1895'lerde Ermeni meselesi dolayısıyla, bir İngiliz müstemleke nazırının ifade ettiği bir fikrin, Bediüzzaman Said Nursî'nin isyan etmesinde, önemli bir rol oynadığı biliniyor.

Osmanlı, modernleşmeyi ancak ucundan yakalamıştı

Meselenin bir eksenini, İslâm kültürünün 19. asrın sonunda bazı darbeler yemesi ve bu darbelerin bazı kimselerin ta kalbinin içinde bir sızı olarak duyulmasıdır. Meselenin bir diğer eksenini, bu darbeler hissedilirken darbelerin gelmiş olduğu dünya, çok kuvvetli, teknolojisi, modern bilim, harp gemileri, topları, fabrikaları olan memleketlerin dünyasıdır. Teknoloji bütününün gelişmesinde çok yer tutan modernleşme, İslâmî kültürde çok etkili oluyor. Çünkü içinde yaşadıkları topluluk, bu teknolojik gelişmelere uymuyor. Batı'nın sahip olduğu toplara, fabrikalara, eğitim ve öğretim merkezlerine sahip değildir. Osmanlı devleti, modernleşmenin yalnız uçlarından yakalamış ve tümüyle onu kontrol altına alamıyor.

İslâm teknolojiyle nasıl buluşacak

Binaenaleyh ortaya iki şeyi mezcetmek problemi çıkıyor. Yani İslâm'ı kuvvetlendireceğiz, maruz olduğu darbelerden kurtaracağız, fakat İslâm'ı bu darbelerden kurtarıırken, belirli bir teknolojik ve bilimsel gelişmeyi kabul etmemiz gerekir. Çünkü güçlü olmak istiyorsak, Batıyı güçlü yapan şey odur. Problem, İslâmî inançların, teknolojiden istifade ederek kuvvetlenmesinin, nasıl temin edileceğidir. Buna verilmiş olan cevaplardan biri, "bütün Müslümanlar bir birlik haline getirilecek ve o birlik, Batıya karşı bir kalkan olarak kullanılacak." Fakat Panislâmizm'in ele almadığı, çözmediği problemlerden bir tanesi, teknolojiye dayanan yeni bir hayat tarzının nasıl ortaya çıkarılacağıdır. Cemaleddin Afganî hiçbir zaman bu konuda tam bir karar vermemiştir.

İslâmî düşünce, teknoloji ve Batı kültürüyle mezcedilmeli

19. asırda, Mısır'da Batı okullarını taklit etmişler, fakat Batının felsefesini almadıkları için yarım bir meyve elde etmişler. Çünkü Batının okulları, yalnız Batının pedagojisi değil, aynı zamanda onunla beraber gelen temel bir düşünce tarzıdır. Mısır'daki eğitimin güdük kalmasının sebebi, ikisini mezcetmenin zor olmasından ileri geliyor. Mısırlılar, Batı okullarını almışlar, ama Batı okullarını çalıştıran düşünce tarzını alamamışlar. Binaenaleyh problem, İslâmî düşünceyi, teknoloji ve Batı kültürüyle öyle bir şekilde mezcetmektir ki, İslâmî felsefe bu işin temelini, cevherini teşkil etsin, fakat arka planı olan teknoloji ve sistemi de onun canlı bir parçası olsun. Yani hem İslâm'ca düşünelim, hem de teknolojik bir hayat yaşayalım. Cemaleddin Afganî'de hal tarzı olarak bu problemin başlangıçları görülüyor. Çünkü Cemaleddin Afganî, Batı düşüncesinin ne dereceye kadar alınacağı ve Batı teknolojisini doğuran düşünce tarzının İslâm'la nasıl mezcedileceği konusunda hiçbir zaman karar verememiştir.

Nurculuk ve Batı medeniyetinin örtüşen yanları

Batı'nın teknolojik medeniyetinin özünü veren şey, birçok bakımdan açık bir toplum ortaya çıkarmış olmasındandır. Bu, meselelerin açıkça konuşulduğu, iletişimin çok geniş olduğu, gazete, kitap okunan, siyasî bakımdan açık bir topluluktur. Yani bir tek kişinin emrini dinleyen siyasî sistem içinde bulunan bir rejim değil, birçok kimsenin siyasete katılmasını temin eden birimleri de öne çıkaran bir siyasî rejimdir. Açıklığın birinci yönü, her şeyin açık olarak müzakere edilmesi ve her şey için bir sebep verebilmek, insanları her şeyin izahını vererek ikna etmektir. Açıklığın ikinci yönü, siyasî sistemin açık, yani katılmaya bağlı olması ve birçok insanın siyasete katılmasının temin edilmesidir. Bu, parlamento sistemiyle temin ediliyor. Siyaset bakımından liberal görüşlerle daha çok insan, siyaset sürecine nasıl katılacak? Bu problemin çözülmesi gerekiyor.

İlimle uğraşmak Allah'ı inkâr anlamına gelmez

Batı ilminde, fizikî ilimlerin sonu yoktur. Fikrîdir. Araştırmacı, dünya nizamının nasıl çalıştığını, fizikî âlemi düzenleyen kanunların bulunmasında serbest bırakılacaktır. Bunun inançla; imanla bir çelişkisi yoktur. Meselâ arzın güneşin etrafında, güneşin merkez, dünyamızın, onun küçücük bir parçası olmasını bulmak, kâinatın Allah tarafından yaratıldığını inkâr etmek değildir. Bırakın, ilim adamını, ne bulursa bulacaktır, fakat her halde ortaya çıkan sistem çok çapraşık olsa da fevkalâde dengeli ve çok incelikleri olan bir sistemdir. Bu sistemin nasıl çalıştığını söylemek, Allah'ı inkâr etmek değildir. Bu sistemin anlaşılması gerekiyor. Bu üçüncü açıklık noktası, Batı teknolojisinin ortaya çıkabilmiş olmasının

sebeplerinden bir tanesidir.

Bediüzzaman Said Nursî'nin Nurculuğun içine getirmiş olduğu özelliklerden biri, bu üç kapının, İslâmî muadilini bulmaya çalışması ve bu çabanın altını çizmiş olmasıdır:

- 1- Münakaşa ve müzakere usûllerinin kabul edilmesi, her şeyin ancak anlatılarak ortaya çıkarılması, hiçbir şeyin, otorite ile empoze edilmemesi, Risale-i Nur'da, birçok yerde bulunan bir tema, bir görüş tarzı ve bir dünya bakışıdır.
- 2- Siyasî rejimle ilgili ikinci önemli noktada, gene Bediüzzaman Said Nursî'nin Risale-i Nur'daki fikirlerine bakıldığı zaman, birçok yerde, her türlü katılıma ve cemaatin kendi mukadderatında serbest bırakılmasına çok önem verildiği görülüyor.
- 3- Bu çalışmaların en önemlisi, bilimsel buluş konusudur. Risale-i Nurda; Sözler'de, Allah'ın yaratıcı kudretinin yaşadıklarımızın bir menşei olduğu, fakat bu menşein beraberinde fevkalâde çapraşık ve ancak ilimle anlaşılması mümkün olan birbirine bağlı bir sistem kurulmuş olduğu söyleniyor. İnsanları bu sistemin inceliklerini anlamaya teşvik ediyor.

Böylece, Risale-i Nur'un içinde İslâm'la, Batı endüstri medeniyetinin menşei sayılan açıklığın telif edilmesi meselesi halledilmeye çalışılması anlaşılmalıdır. Nurculuk bugün bir akis meydana getirdiği zaman, Türkiye'de Said Nursî'nin kendi İslâmî anlayışının, o üç açık kapı ile şekillendiğinin büyük rolü olduğu şüphesizdir. Bunun daha da açıklıkla devam edeceği ümit edilir. Çünkü açık kapı, açık müzakere, serbest siyasî sistem ve serbest bilimsel faaliyet, modern dünyamızın ve bu teknolojiyi üretmiş olan dünyanın asıl kökenidir. İşte bu esas kökeni, İslâmî inanç ve düşünce ile birleştirebilmiş olmak, belki Cemaleddin Afganî'nin yapamamış olduğu bir şeyi yapmaya çalışma çabası, Bediüzzaman'ın ifadelerinden çıkarılabilecek bir sonuçtur.

SUAT ALKAN